

Комунальний заклад
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Навчальне співробітництво на уроках в початкових класах: робота в парах і групах

Навчально-методичний посібник

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(протокол від 18.06.2024 р. № 4)*

Кропивницький
2024

Стукаленко О.П., Тіхонова Н.Г. Навчальне співробітництво на уроках в початкових класах: робота в парах і групах: навчально-методичний посібник. Кропивницький: комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2024. 52 с.

У даному навчально-методичному посібнику висвітлено низку питань щодо формування навчального співробітництва на уроках в початковій школі, шляхом організації та впровадження парної й групової роботи як засобу підвищення ефективності сучасного уроку.

Особливу увагу приділено особистісно діяльним підходам до формування в учнів адекватної самооцінки під час виконання молодшими школярами навчальних завдань.

У виданні запропоновано практичне використання дидактичних карток для роботи в парі та групах на уроках в початкових класах.

Навчально-методичним посібником можуть скористатися педагогічні працівники, які викладають в початковій школі та усі, кого цікавить проблема налагодження навчального співробітництва у контексті розвивального навчання для стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів та забезпечення загального розвитку їх як особистостей.

Рецензенти:

- Мартін А. М. – доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, кандидатка педагогічних наук;
Репецька Н. А. – директорка КЗ «Класична гімназія Кропивницької міської ради», вчитель-методист зарубіжної літератури.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

ЗМІСТ

Передмова.....	4
<i>СТУКАЛЕНКО Ольга</i> Навчальне співробітництво як спосіб формування вміння вчитися.....	5
<i>ТИХОНОВА Наталія</i> Особливості формування самооцінки в молодших школярів під час парної та групової навчальної діяльності.....	18
<i>МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА:</i> «Дидактичні картки для роботи в парах і групах на уроках у початкових класах».....	25

ПЕРЕДМОВА

Суспільна потреба у школах з новими інноваційними підходами до розвитку молодого покоління потребує особливої уваги до формування вміння вчитися в контексті навчального співробітництва. Реформування початкової освіти передбачає створення школи, де діти будуть навчатися через особистісну діяльність, що даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях. Відповідно переосмислено мету початкової освіти, яка виразно відображає дитиноцентровану особистісно зорієнтовану спрямованість освітньої діяльності в умовах створеного безпечного розвивального середовища.

Зазначимо, що основне завдання розвивальних технологій – розвиток здібностей учнів, які будуються не від навчання до учіння, а навпаки, від учіння до визначення педагогічних впливів. Тільки педагог з яскраво вираженою потребою в саморозвитку здатний створити належні умови організації навчальної діяльності для формування творчості в особистості, яка розвивається.

Такий підхід до викладання в початковій школі спонукав авторів посібника до розкриття питань щодо ефективного впровадження на уроках в початкових класах навчального співробітництва в парах та групах, шляхом використання дидактичних карток з навчальними завданнями.

Така навчальна діяльність сприяє активізації і результативності навчання школярів, вихованню між ними гуманних стосунків, самостійності, вмінню доводити та відстоювати свою точку зору, а також прислуховуватися до думки однокласників, культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї та групової навчальної діяльності.

У представленому методичному посібнику запровадження навчального співробітництва на уроках в початкових класах висвітлено у двох частинах: теоретична, у ній окреслено підходи до організації навчального співробітництва й описано особливу форму стосунків дитини і дорослого, необхідних для повноцінного засвоєння навчального матеріалу та формуванню в учня вміння вчитися, та практична частина, у якій подано дидактичні картки з навчальними завданнями для роботи в парі та групі.

Даний матеріал допоможе педагогічній спільноті в опануванні питань щодо формування навчального співробітництва у початковій школі та опрацюванні в парі та групі навчальних завдань, що розроблені у дидактичних картках за технологією розвивального навчання.

Наталія ТІХОНОВА
Ольга СТУКАЛЕНКО

АВЧАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ ВЧИТИСЯ

Нині перед школою стоїть соціальне замовлення суспільства – виховання грамотної особистості, здатної взаємодіяти з іншими людьми. Особлива роль відводиться періоду навчання в початковій школі, де в процесі навчальної діяльності (провідної діяльності в молодшому шкільному віці), під керівництвом учителя формується навчальна співпраця. Найважливішим засобом досягнення цієї мети є організація на уроці навчального співробітництва, під яким мають на увазі різні види спільної роботи, спрямованої на вирішення навчальних завдань [1].

Досвід показує, що проблема спільної діяльності учнів на уроках у практиці початкового навчання доки недооцінюється. Водночас, сучасними дослідженнями педагогів і психологів доведено, що співпраця з однолітками грає незамінну роль в розвитку, навчанні й вихованні молодших школярів.

Можна виділити два підходи до організації навчального співробітництва :

1) стосунки учителя й учня будуються як стосунки суб'єкта та об'єкта, при яких учитель, організовуючи взаємодію, виступає активною стороною, а учень – пасивною стороною освітнього процесу, об'єктом педагогічних дій учителя.

2) взаємодія учителя й учнів здійснюється як суб'єкт-суб'єктна, де учасники освітнього процесу співпрацюють у пошуку необхідних знань і способів дій.

Оптимальним типом взаємодії в спільній діяльності є співпраця [2]. Її сутність полягає в тому, що усі партнери по взаємодії активно сприяють досягненню індивідуальних цілей кожного і спільних цілей співпраці [3].

Співпраця несе в собі усі основні ознаки спільної діяльності:

- 1) наявність єдиної мети;
- 2) спонукання учасників спільної діяльності працювати разом;
- 3) об'єднання індивідуальних діяльностей в єдине ціле;
- 4) розділення єдиного процесу діяльності на окремі взаємопов'язані операції і їхній розподіл між учасниками;
- 5) координація індивідуальних діяльностей і управління ними, наявність єдиного кінцевого результату.

Аналізуючи специфіку навчального співробітництва на прикладі молодшого шкільного віку, Г. Цукерман підкреслювала його важливі особливості: побудова навчального співробітництва з дорослим вимагає створення таких ситуацій, які блокують можливість діяти репродуктивно і забезпечують пошук нових способів дії і взаємодії. Г. Цукерман вказує на те, що навчальне співробітництво з дорослим припускає здатність дитини розрізняти ситуації, що вимагають застосування готових зразків, і ситуації ненаслідувальні, які вимагають створення нових зразків, за допомогою яких дитина може довизначити умови нового завдання самостійно.

Проте *основною проблемою* навчального співробітництва є не тільки нездатність школяра до адекватної оцінки дій учителя і власних здібностей. Проблемою тут є те, що дитину не лише не вчать вступати в навчальну співпрацю з дорослим і вчитися самому процесу приймати рішення й оцінювати, але система освіти, припускає прийняття дитиною учителя і його оцінок, дій у якості єдиного, ідеального образу. Робота в «навчально-дисциплінарній» моделі навчання, що створилася, автоматично сприяє зростанню авторитарності учителя і пасивності дитини. Діяльність дитини і дорослого на основі справжнього навчального співробітництва виникає, коли дорослий будує свої стосунки з дитиною не на основі вольового впливу на нього (при якому власна точка зору дитини ігнорується або долається), а на основі продуктивної взаємодії з ним, коли дорослий прагне координувати точку зору дитини [4].

Значення такого способу організації навчання настільки велике, що існує тенденція розглядати увесь педагогічний процес як педагогіку співпраці. Для позначення навчальної роботи, ґрунтованої на безпосередній взаємодії дітей, що навчаються, дослідники застосовують такі найменування, як «групова робота», «спільна навчальна діяльність», «спільно-розподілена навчальна діяльність», «колективно-розподілена навчальна діяльність», «навчальне співробітництво» та інші. Нині у вітчизняній педагогічній психології частіше використовується термін «навчальне співробітництво» як найбільш місткий і загальний відносно інших термінів, такий, що означає водночас багатосторонню взаємодію усередині навчальної групи і взаємодію учителя з групою.

Безсумнівним є той факт, що **навчальне співробітництво** – це особлива форма стосунків дитини і дорослого, необхідна для повноцінного засвоєння теоретичних понять. Здатність будувати навчальне співробітництво співпадає з умінням вчитися – самостійно розширювати власні знання, уміння, навички, здібності. Дитина, що прийшла до школи, ще не володіє навчальним співробітництвом, воно може скластися при певній організації навчання. Головною умовою навчання, спрямованого на організацію навчального співробітництва, є постановка навчальних завдань, що вимагають пошуку нових способів дії. Неможливість діяти за готовим зразком, імітувати дії вчителя створює напружену потребу в нових, не імітаційних, власне навчальних формах взаємодії з дорослим. Описані прийоми роботи на уроці дозволяють наситити цю потребу, сформувані основи навчального співробітництва.

Уміння вчитися, як індивідуальна здатність, спочатку існує лише в спільній, розділеній між її учасниками формі: у формі навчального співробітництва. Отже, навчальне співробітництво і уміння вчитися – це початок і кінець однієї і тієї самої здатності. Дитина, що вміє вчитися – та, яка вміє вступати у навчальні відносини з будь-яким джерелом знань – із книгою, кінофільмом, лектором, із будь-якою умілою й обізнаною людиною. Першим таким джерелом, як правило, є учитель початкової школи. Про повноцінну співпрацю школяра не можна говорити до того часу, поки дитина не виявляє здатності самостійно, за власною ініціативою, будувати новий вид взаємодії з дорослим, залучати дорослого до навчальної співпраці.

Починати організацію дитячої співпраці на уроці можна буквально з перших днів шкільного навчання. Загальна характеристика ситуацій, у яких рекомендується починати навчання дітей навчальному співробітництву, така: всі завдання, що вимагають самооцінки і самоконтролю (тобто, класичних «учительських» дій, найменш розвинених у школярів), виконуються краще, якщо діти спочатку працюють спільно, обговорюючи свої думки в малих групах.

Правила організації роботи учнів на уроці:

1) дати кожній дитині емоційну і змістовну підтримку, без якої багато школярів взагалі не здатні включитися в загальну роботу класу, без якої у боязких і слабо успішних дітей розвивається шкільна тривожність, а у «лідерів» можуть проявитися неприємні риси вдачі;

2) дати кожній дитині можливість ствердитися в собі, спробувати свої сили в мікрогрупах, де немає ні панівного авторитету учителя, ні гнітючої уваги класу;

3) дати кожній дитині досвід виконання тих учительських функцій, які складають основу вміння вчитися. У I класі це функції контролю й оцінки, у II-III класах – постановки завдань і планування хоч би мінімального кроку на шляху вирішення поставленої задачі;

4) дати вчителю додаткові мотиваційні засоби залучити учнів до змісту навчання, можливість і необхідність органічно поєднувати на уроці навчання і виховання: будувати міжособистісні відносини дітей.

Із чого розпочинати впровадження групового навчання? На думку багатьох науковців, зокрема фахівців з розвивального навчання, у початковій школі варто говорити про «виращування» групової роботи, точніше, умінь дітей для успішного спільного пошуку. Результатом цього процесу стає як сформована у школярів здатність організовувати роботу групи (планувати дії; розподіляти ролі; дотримуватись норм співпраці, реалізовувати задумане; представляти свої висновки у вигляді моделі, схеми тощо), так і здатність свідомо обирати зручну й ефективну форму роботи над завданням і за потреби ініціювати групову роботу.

Рекомендації щодо організації групової роботи

1. Планування групової форми навчання на уроці.

На початку навчання попрацювати в парі, групі школярам пропонує учитель, але вже у 2-3 класах ініціатива у виборі форми виконання завдання поступово передається дітям. Тому, говорячи про планування вчителем групової роботи на уроці, ми маємо на увазі визначення й створення ситуацій, у яких можливе їх ініціювання дітьми, а також детальне продумування організаційних моментів. Таким чином, плануючи урок, вибудовуючи його зміст, учитель працює над такими питаннями.

2. Місце й завдання групової роботи на уроці.

Безперечно, ефективність спільної роботи пов'язана з її вмотивованістю для дітей. Вони мають відчутти потребу працювати разом, побачити сенс в об'єднанні зусиль. Об'єктивні передумови, що викликають у дітей потребу об'єднатися у групи для виконання завдання, створюють такі ситуації:

- задачу не можна розв'язати індивідуально;

- спільне обговорення значно прискорює процес пошуку рішення;
- специфіка завдання така, що потребує розподілу між членами групи операцій, які потрібно виконати для отримання результату.

Формування вміння працювати у групі фактично передбачає одночасне формування кількох видів здатностей:

- здатність до «колективного мислення» для знаходження способу розв'язання певного класу задач;
- здатність організувати спільну роботу;
- здатність до рефлексії.

Ці здатності, будучи, з одного боку, важливою умовою ефективного спільного пошуку, з іншого, можуть формуватися лише у процесі поступового набуття учнями навичок працювати в групі.

На початковому етапі (1 клас) основним завданням групової роботи є оволодіння дітьми нормами співпраці, навчання способів організації спільного обговорення. Практичні задачі (математичні, лінгвістичні або інші), спільне виготовлення виробів, робота над проектом є засобами для проведення групової роботи, дають змогу зробити спільний пошук змістовним. Після того як правила роботи групи освоєні школярами (тобто більшість дітей дотримується їх самостійно), акцент переносимо на пошук, конструювання учнями способу розв'язання певних завдань.

3. Склад груп і місце їх розташування.

Загальні правила організації групової роботи:

- варто пам'ятати, що такої форми спілкування як навчальна співпраця у дитячому досвіді ще не було. Отже, дитячу співпрацю потрібно культивувати з тією ж ретельністю, що й будь-яку іншу навичку: не ігноруючи «дрібниць», не намагаючись перейти до складного, перш ніж опрацьовано просте. Як сісти за партою, щоб дивитися не на вчителя (як зазвичай), а на товариша; як погоджуватися; яким чином заперечувати, коли заперечувати не можна; як допомагати і як просити про допомогу – без відпрацювання цих «ритуалів» взаємодії до автоматизму неможливо організувати складніші – вільні та творчі форми спільної роботи школярів;

- уводячи нову форму співпраці, слід надати її зразок. Учитель разом з 1-2 дітьми біля дошки показує на одному прикладі весь хід роботи, акцентуючи форму взаємодії (наприклад, мовленнєві кліше: «Ти згоден?», «Не заперечуєш?», «Чому ти так гадаєш?» тощо). Кілька зразків різних стилів взаємодії дають можливість дітям обрати свій власний стиль;

- по-справжньому зразок спільної роботи буде опанований дітьми лише після розбору 2-3 помилок. Головний принцип розбору помилок спільної роботи: розбирати не змістову помилку, а хід взаємодії;

- об'єднувати школярів у групи варто з урахуванням їхніх особистих схильностей, але не лише за цим критерієм. Найслабшому учню потрібен не стільки «сильний», скільки терплячий і доброзичливий партнер. Упертому корисно помірятися силами з таким самим. Двох гіперактивних об'єднувати небезпечно, але за тактовної підтримки саме у такому вибухонебезпечному з'єднанні можна налагодити з такими дітьми контакт довіри. Найрозвинутіших

дітей не варто надовго закріплювати за «слабкими», їм потрібен партнер рівної сили. За можливості, краще не поєднувати дітей з поганою самоорганізацією, увага яких легко відволікається, із дуже різними темпами роботи. Але і в таких «групах ризику» можна розв'язати майже не вирішувані виховні завдання: допомогти дітям побачити власні недоліки і спонукати їх до свідомого виправлення;

- для спрацьовування груп потрібно щонайменше 3-5 занять. Тому часто пересаджувати дітей не варто. Водночас і закріплювати єдиний склад груп, скажімо, на довгий період (місяць) також не рекомендується: діти мають отримати досвід співпраці з різними партнерами. Однак і тут можливий лише індивідуальний підхід. Скажімо, двох дітей, таких, що прихильні одне до одного й не спілкуються з іншими дітьми, розлучати можна лише ненадовго (з надією розширити їхнє коло спілкування);

- під час оцінювання роботи групи слід підкреслювати не стільки учнівські, скільки людські чесноти: терплячість, доброзичливість, приязність, ввічливість, привітність тощо;

- оцінювати можна лише спільну роботу групи, у жодному разі не ставлячи дітям, які працювали разом, різних оцінок;

- групова робота зазвичай потребує переставляння столів. Для роботи в парі зручні звичні ряди. Для роботи трійками, а тим більш четвірками столи треба ставити так, щоб дітям, які працюють спільно, зручно було дивитися одне на одного.

Принципи формування груп:

- групи створюються на різних етапах уроку залежно від дидактичних, психологічних та управлінських цілей учителя і результатів контролю, від тих же цілей залежить і склад груп;

- кожна група діє стільки часу, скільки їй відводиться для виконання запропонованого завдання;

- група отримує завдання на обмежений час і після закінчення цього часу звітує про результати роботи (інколи важливіший не результат, а сам процес роботи).

Групова робота – це передусім гра, в організацію, у навчання. Гра допомагає учням зрозуміти навчальну тему, знайти незрозумілість. Головна мета групової і парної роботи - розвиток мислення учнів. Як у кожній грі, тут є свої правила. Правила доцільно опрацювати зі школярами заздалегідь і користуватись ними в подальшій роботі. Також правила можуть опрацьовуватись тут і зараз, тобто тільки для роботи над конкретним завданням. Правила можна доповнювати, змінювати. «Положення про групову і парну роботу» затверджуються колективно (усім класом), і потім уся робота підпорядковується цим правилам.

Орієнтовні правила роботи в групі:

- брати активну участь у роботі групи (пари);
- починати висловлюватися спочатку за бажанням, а потім - по черзі;
- дотримуватись правил активного слухання, не перебивати одне одного;

- обговорювати ідеї, а не особистостей, які висловили ці ідеї;
- утримуватись від оцінок та образ учасників групи;
- намагатися дійти спільної думки, хоча в деяких випадках у групі може бути особлива думка і вона має право на існування.

На початкових етапах навчання школярів роботи в малих групах особливо ефективна технологія роботи в парах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань. За умов парної роботи всі діти в класі отримують можливість висловлюватись. Робота в парах дає учням можливість подумати, обмінятися ідеями з партнером і потім озвучити це перед класом. Ця форма роботи сприяє розвитку навичок спілкування, уміння висловлюватись, переконувати, вести діалог, дискусію. Така співпраця не дає можливості ухилитися від виконання завдання.

На уроках можна використовувати такі види роботи в парах:

- гра «Незнайко» (один учень читає, інший виправляє помилки);
- «Інтерв'ю» (узяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тексту, статті тощо);
- гра «Кіт і мишка» (зробити критичний аналіз чи редагування письмової роботи одне одного);
- «Взаємні запитання» (протестувати та оцінити одне одного);
- «Щоденник подвійних нотаток» (проаналізувати разом проблему, вправу чи експеримент; сформулювати підсумок уроку чи серії уроків; дати відповіді на запитання вчителя).

Для організації роботи в парах використовують такий алгоритм:

- школярам пропонують завдання (запитання для невеличкої дискусії чи аналізу ситуації);
- діти об'єднуються в пари (за жеребкуванням, пропозицією вчителя або власним бажанням тощо);
- розподіляються ролі (за потреби);
- регламентується час для обговорення ідей;
- регламентується час на висловлювання;
- регламентується час на дискусію;
- регламентується час для презентації ідей парами.

Співпраця в парах готує дітей для подальшої роботи у групах. Групова робота – це унікальна організація уроку. Вона забезпечує взаємодію між школярами і робить непрямим керування вчителя. Він виступає організатором або коучем початку й кінця роботи: формулює завдання, спільну інструкцію з його виконання, разом з дітьми бере участь в оцінюванні результатів. Етап спільної оцінки допомагає формуванню самооцінки і самоконтролю школярів. Дуже важливо, що оцінюється робота всієї групи, а не окремих школярів. Помилки дітей обговорюються лише у групі.

Робота молодших школярів перетворюється з індивідуальної діяльності кожного учасника на співпрацю. Діти змушені навчитися домовлятися швидко, не враховуючи особисті інтереси. Поступово школярі починають відчувати клас частиною свого світу, вони зацікавлені в підтриманні дружніх стосунків. Ця форма роботи має велике значення для формування самостійності школярів.

Працюючи в команді, учні мають можливість проявляти ініціативу; учитися планувати свої дії, дискутувати, переконувати; нести відповідальність за себе і команду.

Велике значення має процес об'єднання дітей класу в групи. Дуже часто вчитель об'єднує дітей у групи з урахуванням їхніх особистих можливостей. Відомо, що слабкому учневі потрібні не стільки сильні, скільки терплячі й доброзичливі партнери. Школяреві з високою активністю потрібен партнер, здатний слідкувати за ходом міркувань. Об'єднання дітей «за бажанням» не завжди дає продуктивний результат, оскільки особисті стосунки стають головними в розподілі доручень і організації роботи. Об'єднуючи школярів у групи, треба використовувати різні способи - за бажанням учнів, за пропозицією вчителя, жеребкуванням тощо.

Способи об'єднання школярів у групи (пари)

1. За бажанням.

Об'єднання в групи відбувається за взаємним вибором. Завдання на формування груп може подаватися у двох основних варіантах: «Об'єднайтеся у групи по...», «Об'єднайтеся у рівні групи...».

Такий спосіб можна успішно використовувати, якщо вчитель добре знає клас і розуміє, що стоїть за бажанням дітей працювати разом, або у випадку, коли вони лише навчаються працювати в групі і важливішим є процес, а не результат.

Навчання відбувається легше і комфортніше в групі емоційно близьких людей. Згодом можна ускладнити процедуру вибору за бажанням: запропонувати школярам об'єднатися у пари-трійки за бажанням, а потім за допомогою жеребкування об'єднати їх у кілька більших груп.

2. Випадковим числом.

Група, сформована таким чином, характеризується тим, що в ній об'єднуються діти, які за інших обставин ніяк не взаємодіють. Робота в такій групі розвиває у школярів здатність прилаштуватися до різних умов діяльності й до різних партнерів. Проте можливі і конфлікти. Іноді у разі стійкого протистояння учасників варто дещо змінити склад групи. У цілому цей метод формування груп дуже корисний для навчання дітей співпрацювати. Способи формування «випадкової» групи: жеребкування, об'єднання дітей, які сидять поряд (в одному ряду, в одній половині класу); за допомогою імпровізованих «фантів» тощо.

3. За певного ознакою.

Ознаку визначає вчитель або обраний учасник. Так, можна об'єднати за першою буквою імені (голосна-приголосна), відповідно до пори року, коли народився, за кольором очей тощо. За цього способу об'єднуються діти, які рідко взаємодіють один з одним, але він одразу визначає спільну ознаку, що зближує учнів.

4. За вибором лідера (капітана).

Лідера обирає вчитель (або клас колективно), а він збирає групу. Тут може бути кілька способів: лідери виходять до дошки і почергово називають імена однокласників, яких хочуть взяти до своєї групи. Як правило, школярі

насамперед обирають тих однокласників, які справді здатні працювати й досягти результату. Хоча й симпатії тут також враховуються.

5. За вибором учителя.

Учитель сам створює групи, роз'яснюючи тим самим певні педагогічні завдання. Він може об'єднати в групи дітей з однаковим темпом роботи, інтелектуальними здібностями або створити рівні за силами групи.

Умови організації групової форми навчання:

1. Завдання сформулювати ясно й чітко. На початку роботи слід дати школярам інструкції з виконання роботи. Наприклад, порадити їм розглядати предмет з різних точок зору. Або записати на дошці ключові слова для обговорення теми тощо.

2. Залучити до роботи у групах усіх дітей класу.

3. Розподілити ролі. На перших етапах формування груп розподілення вчителем ролей має особливе значення. Пізніше це можуть робити самі школярі.

4. Учити школярів пояснювати одногрупникам інформацію, власні думки.

5. Приділяти увагу всім групам однаково.

6. Виправляти помилки.

7. Не виправляти та не критикувати перші висловлювання, навіть якщо допущено грубу помилку. Це мають робити самі учні у доброзичливій формі.

8. Не давати відповіді на запитання, якщо на нього може відповісти будь-хто зі школярів.

9. Не чинити тиск на учасників, давати їм висловлюватися.

10. Педагогу не слід ходити по класу або стояти біля однієї парти. Учні часто соромляться висловлювати думку у присутності вчителя. Проте ближче до кінця роботи, коли учасники вже ведуть розмову, педагог може взяти участь в обговоренні: слухати, спрямовувати, відповідати на запитання.

Поведінка вчителя під час групової роботи:

- контролювати;
- корегувати;
- організовувати;
- оцінювати роботу учнів;
- брати участь у роботі групи або пропонувати учасникам різні варіанти вирішень;

- виступати в ролі наставника, дослідника або джерела інформації.

Види групового навчання:

За технологією застосувань парну та групову роботу можна поділити на такі види:

- збирання інформації з певної теми;
- інтенсивна перевірка обсягу й глибини знань;
- розвиток умінь аргументувати власну позицію.

Що формує групова форма навчання?

На традиційних уроках більшу частину часу займає мовлення учителя. Традиційно вчителі викладають нові теми, пояснюють правила, проводять різні вправи, дискусії із цілим класом, у яких кожен учень може говорити лише кілька

хвилин (у кращому разі). Саме групова робота допомагає вирішити проблему великих класів і надати учням можливість більше говорити.

Однак групове навчання відрізняється від традиційного не лише тим, що дає більше можливостей школярам висловлюватися. Із груповою роботою пов'язаний якісно новий, багатший рівень взаємодії. Мовлення у традиційних методах обмежується ініціативою лише одного вчителя в умовах, коли цілий клас стає «груповим співрозмовником».

Робота в невеликих групах дає можливість школярам:

- стати ініціаторами розмови;
- слухати співрозмовника та висловлювати власну думку;
- безпосередньо вести бесіду;
- виокремлювати важливу ідею;
- обмінюватися думками;
- грати такі ролі, які в інших умовах були б неможливі.

Ще одною важливою перевагою групової роботи є безпека невеликої групи, де кожний не такий помітний для всіх, не такий вразливий до критики чи незгоди думок.

Під час роботи в малих групах мовчазні школярі стають активними учасниками навчального процесу, хоча до цього рідко брали участь у роботі цілим класом. Така невелика група перетворюється на малу шкільну (класну) спільноту, у якій усі співпрацюють, щоб досягти спільних цілей.

Під час роботи у групах у дітей зростає мотивація. Завдяки досягненню потреби «безпеки» учні звільнені від страху, спроможні прагнути успіху - а то й найкращого виконання роботи.

Групова робота сприяє розвитку відповідальності та самостійності дітей; розширює їхні комунікативні здібності; розвиває критичне мислення, адекватну самооцінку й відповідальність, здатність до кооперації та праці; виховує взаємоповагу, толерантність. Вона майже рівномірно розподіляє відповідальність за свої дії та результати між усіма членами групи. У невеликій групі важко «сховатися». Кожен школяр знає, що від виконаної ним частки роботи залежить результат роботи всієї групи.

Характеристика класу, що працює за методиками групової роботи:

- позитивна взаємозалежність;
- індивідуальна звітність;
- різноманітність у доборі груп;
- розподіл лідерства;
- пряме формування соціальних навичок;
- учитель-модератор та фасилітатор.

Завдання вчителя під час організації групової роботи:

- організувати самостійну, пізнавальну, дослідницьку, творчу діяльність учнів, пояснити мету майбутньої роботи;
- учити самостійно здобувати потрібні знання;
- учити критично осмислювати отриману інформацію;
- учити робити висновки та аргументувати їх;
- учити вирішувати проблеми, використовуючи здобуті факти.

Групова діяльність школярів на уроці складається з таких елементів:

1. Попередня підготовка до виконання групового завдання, усвідомлення поставлених навчальних завдань, формулювання єдиної загальної мети.
2. Обговорення та складання плану виконання навчального завдання у групі, визначення способів його розв'язування (орієнтовна діяльність), розподіл обов'язків, функцій.
3. Активна, робота з виконання навчального завдання.
4. Взаємні перевірка і контроль за виконанням завдання у групі.
5. Повідомлення, за викликом учителя, про отримані результати, формулювання остаточних висновків.
6. Співпраця і взаємодопомога.

Види звіту роботи групи можуть бути такі:

1. Уся група звітує призначеному вчителем учневі.
2. Уся група звітує вчителю без залучення школярів з інших груп. Ця форма використовується для груп вирівнювання, коли завдання, які вирішуються групою, істотно відрізняються від розв'язуваних основним складом класу.
3. Представник групи (за вибором учителя) пояснює хід розв'язання завдання всьому класу біля дошки. У ході обговорення обґрунтовує окремі кроки, відповідає на запитання щодо завдання, ставить свої запитання, також розглядаються інші способи розв'язання. Це метод «публічного захисту».

Оцінка за звіт у другому і третьому видах ставиться всім членам групи. А оскільки у групі заздалегідь не знають, кого призначать відповідальним, то всі її члени зацікавлені в добрій підготовці кожного, що створює додаткові стимули для ефективної роботи мікрогрупи.

Оцінка, виставлена за роботу у групі школярем-лідером (капітаном), а потім підтверджена вчителем, виховує відповідальність за доручену справу.

Групова форма навчальної діяльності порівняно з іншими організаційними формами має низку значних переваг:

- за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- формується вміння співпрацювати;
- формуються мотиви навчання, гуманні стосунки між дітьми;
- розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Основними застереженнями у використанні методики групових форм навчання є:

- не примушувати виконувати спільну роботу дітей, які з будь-яких причин відмовляються сьогодні працювати разом (наступного дня варто запропонувати їм знову сісти разом);
- не виявляючи жодного невдоволення, дозволити дитині працювати самостійно, якщо вона цього забажала;
- не займати дітей спільною роботою більше ніж 10-15 хв уроку (принаймні, у 1 класі), бо це може призвести до підвищення втомлюваності;

- не вимагати абсолютної тиші під час спільної роботи: діти мають обмінюватися думками, висловлювати власне ставлення до роботи товариша. Боротися потрібно лише зі збудженими викриками, розмовами на повний голос. Але боротися - м'яко: шестирічні не в змозі тривалий час утримувати довільну саморегуляцію, захоплюючись завданням. Корисно ввести «шумомір» – звуковий сигнал, що сповіщає про перевищення припустимого рівня шуму;

- не карати дітей позбавленням права брати участь у груповій роботі. Достатнім покаранням кривдникові буде відмова партнера сьогодні працювати з ним. Кривдник сам має знайти собі товариша для роботи на уроці (домовитися на перерві й сповістити вчителя).

Учитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі, та які регулюють діяльність учнів.

Успіх роботи в групах залежить від уміння вчителя комплектувати групи, організовувати роботу в них, розподіляти свою увагу так, щоб кожна група і кожен її учасник відчували зацікавленість педагога в їх успіху, у нормальних і плідних міжособових взаєминах.

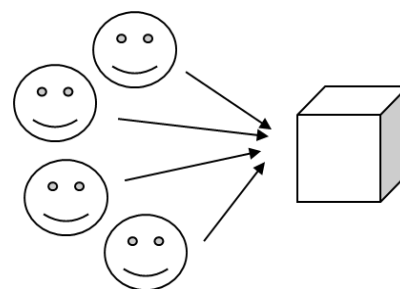
Наведемо приклади структурних різновидів групової роботи (за системою розвивального навчання Б. Ельконіна – В. Давидова):

«Учнівська рада» (мікродискусія) – продукт групової роботи є наслідком вільного обговорення гіпотез кожного з учасників групи, найбільш обґрунтована гіпотеза визнається остаточною.

Правила роботи учнів групи «Учнівська рада»:

- вислухайте пропозиції кожного, не перебиваючи;

- обговоріть найбільш обґрунтовані пропозиції;
- підготуйте спільне повідомлення від групи й оберіть доповідача;
- дайте сигнал про закінчення роботи групи.

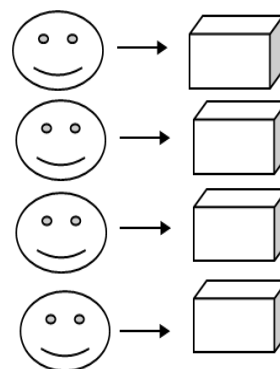
«Вулик» (індивідуально-групова форма) – продукт групової роботи є наслідком спільного об'єднання результатів виконання кожним учасником групи своєї частини роботи (сурядності).

Правила роботи учнів групи «Вулик»:

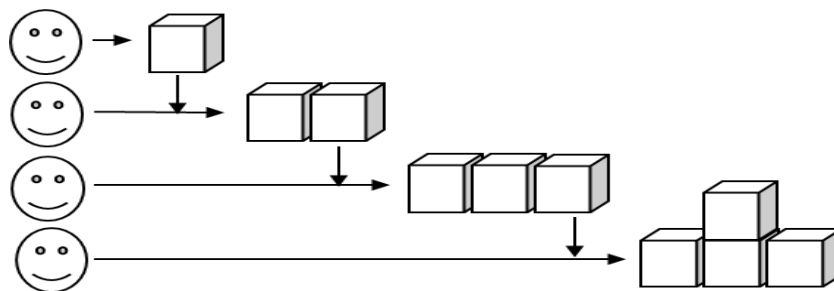
- розподіліть завдання між членами групи;
- уважно, швидко, старанно виконайте кожний своє завдання;

- перевірте правильність виконання завдання кожним учасником групи;

- дайте сигнал про закінчення роботи групи.

«Естафета» (кооперація) – продукт групової роботи є наслідком послідовного виконання кожним учасником групи своєї частини роботи (частини роботи знаходяться у відношенні підрядності).

Правила роботи учнів групи «Естафета»:

- розподіліть обов'язки між членами групи;
- працюйте разом: один виконує – троє контролюють;
- перевірте спільну роботу;
- виберіть доповідача для повідомлення результату всьому класові;
- дайте сигнал про закінчення роботи групи.

Варто пам'ятати, що перш ніж вводити до структури уроків різні види групової роботи, потрібно навчити молодших школярів спільної роботи, співпраці.

Зокрема, навчити учнів правилам дружної роботи, наприклад:

1. Перед роботою слід домовитися, хто що виконуватиме.
2. Не сперечатися даремно.
3. Намагатися зрозуміти один одного.

Або

Нагадайте правила роботи в групі:

1. Уважно слухайте того, хто говорить.
2. Не критикуйте! Не принижуйте!
3. Право промовчати.
4. Взаємна повага.
5. Дотримуйтесь визначеного часу.

Правила загального обговорення:

1. Не говорити всім одночасно.
2. Заперечуючи, звертатися безпосередньо до учня.
3. Усім слухати одного. [3]

Робота у групах позитивно впливає на досягнення школярів, коли в групах панує атмосфера доброзичливості і підтримки. Якщо при груповій роботі діти негативно ставляться одне до одного, виявляють неповагу, то така групова діяльність не сприяє їхнім досягненням.

Час підвести підсумки:

1) навчальна група – це суспільна група. Люди, які належать до однієї групи, співпрацюють та взаємозалежать у досягненні спільної мети. їхню поведінку визначають групові норми. У кожній групі є структура, яку можна описати та схарактеризувати;

2) члени групи відіграють визначені ролі, які віддзеркалюють потреби та механізми їх забезпечення, які виражені поведінкою. Кожна роль може мати для групи конструктивне значення;

3) група – це живий організм, який розвивається. Сукупність явищ, які заходять у процесі розвитку групи, називається «груповий процес». Варто враховувати його й тоді, коли працюємо з групою у так званому «короткому навчальному циклі». Перехід групи з одного етапу на наступний може бути заблокований кризою, джерелом якої є тенденція групи залишатись у такому стані, у якому вони перебувають, та невміла поведінка тренера;

4) у кожній навчальній групі виникають складні ситуації. Приводом для них найчастіше буває внутрішній опір учасників, який виникає через те, що люди намагаються оберігати свою індивідуальність, не бажають інтелектуально або емоційно працювати, маніпулюють іншими тощо. Опір слід поважати та вміло підключати учасників, які чинять опір, до групової роботи. Одночасно треба піклуватись про те, щоб група розвивалась у напрямку чергового етапу;

5) групі можуть виникнути міжособистісні ігри як прояв «життєвого сценарію» учасників. Це підсвідоме маніпулювання з метою звернення на себе уваги інших учасників та зміцнення почуття власної вартості. Тільки вміле блокування ігор надає можливість порівняння того, що підсвідоме, з тим, що реальне та очевидне, а це сприяє добрим контактам між людьми.

Отже, навчальне співробітництво незамінне в навчанні молодшого школяра. Воно є найважливішою ланкою в ланцюзі дій, що ведуть до становлення учня як суб'єкта навчальної діяльності, тобто учня, який хоче вчитися, знає, чому вчитися, і уміє вчитися. Це мета, досяжна лише за межами початкової школи, але вона може бути не досягнута і до кінця навчання в школі, якщо не вести спеціальну роботу. Співпраця учнів молодшого шкільного віку з учителем і особливо один з одним наближає кожную дитину до стану суб'єкта навчальної діяльності, оскільки сприяє розвитку найважливіших психічних новоутворень: самоконтролю, самооцінки, внутрішнього плану дій, робить учня активним і зацікавленим у навчанні, створює суб'єкт-суб'єктні стосунки в діяльності учнів.

Список використаних джерел

1. Групова робота як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів URL : <https://nuschool.eu/lessons/world/1-2klas/16.html>

2. Капінус Анастасія Навчальне співробітництво як засіб ефективного навчання молодших школярів. Витоки педагогічної майстерності. 2014. Випуск 13. ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка" URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2915/1/Kapinus.pdf>

3. Тіхонова Н.Г. Групова форма навчальної діяльності молодших школярів як ефективний засіб навчання. Науково-методичний супровід функціонування інформаційно-освітнього простору регіону : Науково-методичний вісник No 53. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 422 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-dC9dvjnmAL867vKSyJr5fFDgUeIw8hu/view>

4. Цукерман Г. А., Поліванова К. Н. Введення в шкільне життя. Програма адаптації дітей до школи. 2-е вид., Випр. Київ: Генеза, 2003. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ПАРНОЇ ТА ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

З огляду на розкриття теми щодо особливості формування в молодших школярів самооцінки, доцільно розглядати процес її формування саме в умовах парної та групової навчальної діяльності. Тож слід переглянути цілі, зміст і способи організації такої діяльності у контексті навчального співробітництва під час освітнього процесу в початковій школі.

У науковій практиці накопичено певні уявлення про зміст самооцінки та способи її формування у молодших школярів. Так, вивченню проблеми формування самооцінки присвячені численні праці зарубіжних (Бернс Р., Маслоу А., Роджерс К., Фройд З., Фромм Е. та ін.) та вітчизняних дослідників (Б.Ананьєв, Л.Виготський, І.Кон, О.Леонтьєв, В.Столін, І.Чеснокова та ін.), які розкривають самооцінку як внутрішнє ядро людини, як елемент індивідуальної самосвідомості, як певну систему самоусвідомлення.

Формування самооцінки є однією з основних проблем відносно становлення особистості дитини й полягає у процесі розвитку в неї оцінного ставлення до себе, до своїх потреб та можливостей. Набуття та удосконалення уміння ставитися до себе критично з урахуванням думки оточуючих й самостійно визначати перед собою ті чи інші завдання під час власної навчальної діяльності є також свідченням сформованої самооцінки в учня.

Основними джерелами становлення самооцінки є оцінка результатів своєї діяльності самим учнем, а також порівняння себе з іншими; своїх надбань з досягненнями однокласників. Окрім того, важливим чинником на перших етапах розвитку здатності до самооцінювання є оцінні судження інших людей, значущих для дитини. Саме тому, коли дитина приходить до школи, оцінна діяльність авторитетної для неї особи – вчителя, а також сама особистість педагога значною мірою визначають подальший розвиток її самооцінки як важливої особистісної інстанції. Аби не зашкодити процесу адекватного розвитку самооцінки, слід враховувати такі важливі аспекти 1) самооцінка – структура динамічна і на початку шкільного життя зберігає досить високу пластичність; 2) базова самооцінка – фундамент для розвитку конкретної самооцінки. Відтак, основне завдання своєї взаємодії з учнями ми вбачали у розвитку у них адекватної самооцінки як поєднання впевненості в собі з помірною самокритичністю [3, с.57].

У масовій практиці початкової школи сьогодення, стан формування адекватної самооцінки у навчальній діяльності поки ще не можна визнати задовільним. Це зумовлено недостатньо повним розглядом проблеми становлення і розвитку адекватної самооцінки в умовах навчальної діяльності.

Домагатися адекватної самооцінки означає безупинно піддавати вдумливому аналізу свою роботу та її результати, свої невдачі й досягнення, вчинки і відносини, мотиви поведінки.

Під адекватністю самооцінки розуміється узгодженість самооцінки суб'єкта з його реальними проявами. Адекватна самооцінка – це необхідна умова благополучного розвитку особистості, а неадекватна – ускладнює життя, є причиною конфліктів як із самим собою, так і з навколишніми. Не обґрунтована або недостатньо обґрунтована самооцінка не виконує своєї регулятивної функції, тобто вона заважає дитині самоорганізуватися, щоб досягти успіху в діяльності й спілкуванні, або може набрати форми непроникності для досвіду, удосконалення вмінь і навичок. Якщо ж самооцінка будується на усвідомлених результатах самоконтролю, роздумів про себе та інших, то наповнюється справжнім знанням про себе [3, с. 30].

Зауважимо, що спільна навчальна діяльність розглядається як взаємодія учнів у парі/групі, що спрямована на розв'язання навчальних задач. У процесі такої роботи здійснюється «погоджувальна діяльність», «спільне переживання успіхів у роботі», «кооперація і координація дій її учасників», «розв'язання комунікативних задач» засобами навчального матеріалу [4].

Формування навчальної діяльності складний і тривалий процес, який відбувається за спільної роботи з учителем, і полягає у поступовій передачі виконання окремих елементів цієї діяльності самому учневі задля самостійного її здійснення – без втручання вчителя.

У співпраці молодшого школяра з учителем особливої уваги і визначеності вимагає ставлення вчителя до достатньої, індивідуально дозованої міри самостійності, яка надається учневі, що в результаті веде до автономізації як основи особистісного становлення й розвитку.

Співпраця – це спільна діяльність, спрямована на досягнення загальної освітньої мети. Така співпраця передбачає:

- чітке усвідомлення єдності мети;
- розмежування функцій сторін, що співпрацюють;
- взаємну допомогу у реалізації завдань для досягнення мети.

Педагогіку співпраці пов'язують передусім з формуванням позитивного ставлення учнів до навчання, до необхідності залучатися до праці учіння як цінності. Цей процес викликає радісне почуття успіху, руху вперед, розвитку, що й зумовлює спільну працю вчителів і учнів. На перший план виступають доброзичливі стосунки вчителя й учня, стосунки між учнями.

Учні, які виростають в атмосфері розуміння, можна описати так: усі вони вміють і люблять мислити (процес мислення – цінність для них); володіють дидактичними здібностями (кожен може пояснити матеріал іншому); володіють організаторськими і комунікативними здібностями; тією чи іншою мірою орієнтовані на людей; здатні до творчості; мають почуття соціальної відповідальності.

Успішність у навчальній діяльності залежить від рівня самооцінки школяра. Існує тісний взаємозв'язок між успіхами, досягнутими в оволодінні навчальною діяльністю, і розвитком особистості. Самооцінка лежить в основі найбільш адекватного мотиву навчальної діяльності – мотиву досягнення.

Дієвий спосіб формування самооцінки – створення спеціальних умов для оцінювання учнем результатів власної навчальної діяльності. Вихованцю

пропонують виконати певне навчальне завдання і, перш ніж віддати на перевірку вчителю, оцінити свою роботу, виставити відповідний бал. Потім його зіставляють з оцінкою вчителя, визначаючи у такий спосіб ступінь об'єктивності школяра. Систематичне застосування такого прийому у процесі навчання сприяє наближенню (звичайно, відносному) оцінок учня до оцінок учителя, що вказує на сформованість правильної самооцінки.

Беручи до уваги, що самооцінка школяра визначається не тільки тим, як він оцінює себе, але й ставленням до досягнень інших, доцільно в ході перевірки застосовувати взаємоконтроль. Суть його полягає в тому, що учні ставлять одне одному запитання з вивченого матеріалу, перевіряють і оцінюють письмові роботи товаришів, рецензують їхні відповіді. Для вироблення навичок правильного рецензування вчитель пропонує дітям план, за яким вони вчаться формулювати критичні зауваження, робити оцінні висновки. Під час такої роботи школярі ніби зіставляють свої знання та вміння зі знаннями та вміннями однокласників.

Отже, у навчанні дітей педагоги зобов'язані не тільки збагачувати їх певним обсягом знань, способами дій, але й формувати у них критичне ставлення до своїх можливостей, успіхів, навички контролю за власними діями в освітньому процесі.

Вдосконаленню самоконтролю й самооцінки учня особливо сприяє об'єктивна мотивація оцінок його роботи та поведінки. Дослідження переконують, що мотивована педагогічна оцінка позитивно впливає на самооцінку тільки тоді, коли молодший школяр позитивно ставиться до навчання, вбачаючи в оцінці результат своїх зусиль у навчальній діяльності. Слід зазначити, що запорукою успіху є справедливе і доброзичливе ставлення до нього вчителя.

Аналізуючи наукові роботи, присвячені навчально-пізнавальній діяльності учнів молодшого шкільного віку, ми звернули увагу на значущість для успішного здійснення останньої контрольної оцінної компонента.

Під контролем розуміється передусім контроль за правильністю і повнотою виконання операцій, що входять до складу дії. На жаль, у звичайній практиці, контроль дуже рідко має таку форму. Як правило, переважає контроль результату. Більш того, самі вчителі навчають дітей саме такому контролю. Для того, щоб проконтролювати правильність арифметичної дії, учням пропонується перевірити її іншою дією: додавання – відніманням, множення – діленням тощо.

Для формування особистості школяра суттєвим чинником є оцінка вчителем засвоєних учнем знань. Найголовніше за формування навчальної діяльності – перевести учня з орієнтації на отримання правильного результату у процесі розв'язання конкретної задачі до орієнтації на правильність застосування засвоєного загального способу дій.

Отже, останнім елементом контролю є оцінка. Функція оцінки у навчальній діяльності полягає у тому, щоб визначити, чи засвоїв учень заданий спосіб дії і чи піднявся завдяки цьому на сходинку вище.

У спеціальній педагогічній літературі, в окремих посібниках з педагогіки ще не до кінця розкрито поняття «контроль», «перевірка», «оцінка», «бал». Часто

як «оцінка», так «бал» вживаються синонімічно. Якщо розглядати сутність понять «оцінка» і «контроль», то уподібнення понять ототожнюється з процесом розв'язання задачі та вже готовим її результатом [3,с.71].

Оцінка не завжди відображається у контролі або балах. Так, вона може виявитися у похвалі словом, жесті, міміці вчителя, короткому судженні, догані, оцінному висловлюванні.

Учню необхідно повідомляти результати оцінювання, пояснювати ту чи іншу оцінку, вказуючи на сильні й слабкі сторони в його роботі, щоб школяр сам міг аналізувати свої знання, тобто оцінку необхідно мотивувати. Ця вимога спонукає до виховання у школярів навичок самоконтролю й самооцінки.

Від самооцінки учня залежить його впевненість, ставлення до власних успіхів і помилок, до складностей навчальної діяльності, рівень домагань особистості дитини в цілому. Так, молодші школярі з об'єктивною самооцінкою активніші, прагнуть до успіху у навчанні, проявляють максимальну самостійність. Школярі з низькою самооцінкою, навпаки, невпевнені, бояться вчителя, більше слухають, ніж висловлюються у ситуації обговорювання навчального матеріалу, очікують невдачі при оцінці навчальної діяльності.

На уроці, крім мети роботи, учня цікавлять результати його навчального зростання. Усвідомлення цього часто викликає в нього інтерес до перевірки себе, власних зусиль і вмінь. Такого учня необхідно підтримувати і розвивати.

Якщо учитель систематично виявляє позитивні якості і недоліки школярів (успіхи і невдачі у навчанні), оцінює результати їхньої праці, то в них поступово визначається ставлення до самих себе, тобто формується самооцінка.

Слід зауважити, що у молодшому шкільному віці, для якого характерні втрата безпосередності у соціальних відносинах, переживання, пов'язані з оцінюванням і контролем, особливо гостро відчувається потреба в самооцінці, самоствердженні та самореалізації. Тому важливим є створення освітнього середовища для розвитку самооцінки учня та усвідомлення ним себе як суб'єкта, що розвивається, самостійно здобуває знання. Навчальна діяльність потребує рефлексії-оцінки того, ким учень був і ким став, яких результатів і завдяки чому досягнув, які освітні труднощі відчуває і як їх долати.

Одним із найдоступніших і водночас найефективніших педагогічних інструментів диференційованого оцінювання є метод «лінійок», розроблений на основі класичного методу вимірювання самооцінки, авторами якого є Т. Дембо і С. Рубінштейн. Застосування цього методу уможливорює розвиток двох типів самооцінки: ретроспективної (оцінка вже виконаної роботи) і прогностичної (оцінка майбутньої роботи) [7].

Організація навчальної діяльності учнів відбувається заповненням протягом навчального дня у зошитах трирівневих лінійок, на яких відмічають рівень і якість своїх навчальних та інших досягнень, з допомогою учителя встановлюють залежність (взаємозаміну) рівнів різних критеріїв оцінювання, оскільки зі зміною одного рівня оцінювання змінюється рівень іншого критерію.

Об'єктами самооцінки уміння вчитися є мотивація (інтерес до пізнання світу і завдяки цьому зміна себе), навчальні дії як складова навчальної діяльності,

співробітництво (уміння спілкуватися, дотримуючись моральних норм, уміння вдумливо працювати) і деякі особистісні якості.

Щодо критеріїв, за допомогою яких діти оцінюють свою освітню діяльність, іншого учня або групи, чи весь клас у формі лінійок у зошитах чи на загальнокласній лінійці, використовують такі позначення і скорочення:

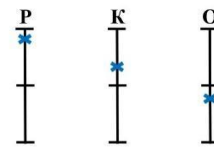
А – акуратність	К – краса
ПР – правильність	В – видумка
ГР – грамотність	ТР – трудність
І – інтерес	Р – розуміння
СТ – старанність	О – охайність
ТВ – творчість	С – самостійність
ДР – дружно та інші [2, с.185-186].	

Формування ретроспективної самооцінки здійснюється у два послідовних етапи. На першому – учень оцінює свою роботу після того, як учитель її перевірів, але не оцінив. Вивчивши виправлення вчителя, учень оцінює себе сам за заданими шкалами. Так, наприклад, роботу з математики можна оцінювати за такими показниками: «розуміння», «кількість способів розв’язання», «охайність» тощо.

Зобразивши на дошці лінійки-шкали, кількість яких відповідає кількості критеріїв, учитель детально пояснює дітям значення кожної шкали і спосіб оцінювання. Так, якщо дитина впевнена, що добре розуміє матеріал і тому легко впорюється із завданням, вона ставить у шкалі «розуміння» позначку вгорі. У разі, коли дитина в основному орієнтується у матеріалі, який вивчається, але деякі моменти у запропонованому завданні для неї не зовсім зрозумілі, позначка ставиться трохи нижче, приблизно на середині лінійки. Якщо ж учень відчуває, що йому важко виконати завдання, позначка ставиться внизу. Аналогічно здійснюється оцінювання за іншими критеріями.

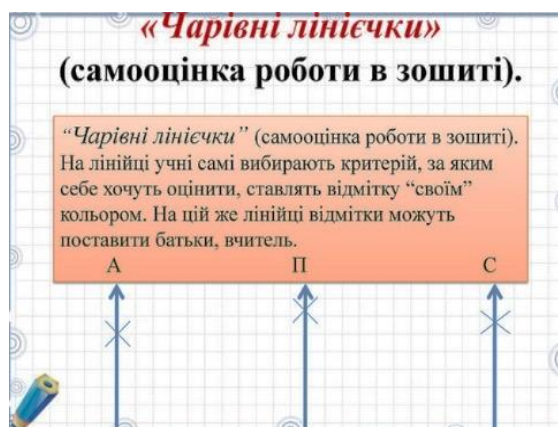
Шкали для зручності позначають великими літерами, наприклад:

- Р – розуміння
- К – кількість способів розв’язання
- О – охайність.

Після пояснень учителя, діти зображують у зошитах на полях біля роботи, яку необхідно оцінити, задану кількість лінійок-шкал і оцінюють виконане ними завдання. Під час цього вчитель підходить до кожного учня і оцінює його роботу, проставляючи свої позначки на шкалах. Якщо оцінка учня збігається з оцінкою вчителя, він просто обводить позначку колом. Деяким дітям учитель коментує свої оцінки індивідуально, деякі випадки розбіжностей в оцінках обговорюються всім класом.

Другий етап формування ретроспективної самооцінки передбачає оцінку дитиною своєї роботи до перевірки її вчителем, що стимулює розвиток самоконтролю. Аналізуючи виконані учнівські роботи, вчитель, передусім,

відзначає тих дітей, чиї оцінки збігаються з учительськими, незалежно від кількості помилок. Особливої уваги вчителя потребують молодші школярі, які виявляють стійку тенденцію до заниженої самооцінки.

До них необхідно виявляти особливу оцінювальну обережність: не критикувати (принаймні на початку), акцентувати лише позитивні моменти, додатково пояснювати критерії оцінок.

При формуванні прогностичної самооцінки під час уроку педагог пропонував дитині проаналізувати власну готовність до усної відповіді або письмової роботи: оцінити, наскільки добре вона знає певний матеріал, що знає краще, а що не дуже, як добре може виконати завдання, чому так вважає.

Для актуалізації самооцінки у навчальному процесі практикувався пошук оптимальних способів виконання завдань, критеріїв оцінки та ін. При виконанні письмових робіт діти оцінювали їх за допомогою знаків «+» чи «-» (упевнений, що все легко, все виконав правильно «+», сумніваюся «-»). Діти висловлювали своє ставлення до самого завдання: Л – легке, С – середнє, В – важке, а також відзначали ті завдання, які виконати не можуть (іноді такі завдання спеціально включалися в роботу). Найчастіше оцінювалися дітьми такі моменти навчальної діяльності: навчальні дії (міра їх засвоєння, труднощі, новизна), предмет (емоційне ставлення до нього), результати робочої ситуації, що виникають у навчальній діяльності (оцінка поведінки окремих дітей, бесіди на моральні теми).

Збільшення кількості ситуацій самооцінювання, суттю яких була міра засвоєння змісту діяльності самооцінювання, говорить про те, що учні стали використовувати в самооцінній діяльності засоби, що забезпечують надійність функціонування самооцінки як механізму саморегуляції [5].

Помилка на наших уроках сприймалася не як трагедія, а як звичайне явище, що не вимагає підвищеної уваги і вимогливості з боку вчителя.

Цінність особистості молодшого школяра не піддавалася сумніву. Важливим етапом роботи з формування самооцінки є уміння учнів давати мотивовану оцінку своїм навчальним діям. Головним зразком для учнів на цьому етапі є вчитель, тому він має знати всі види педагогічної оцінки.

Рекомендації для педагогів по формуванню адекватної самооцінки молодшого школяра:

– оцінка повинна слугувати головної меті – стимулювати й направляти учбово-пізнавальну діяльність молодшого школяра;

– учитель повинен давати змістовну оцінку роботі молодшого школяра;

– оцінка повинна не завершувати навчально-пізнавальну діяльність, а супроводжувати її на всіх щаблях;

– у навчальній діяльності необхідно порівнювати дітей, які мають приблизно однакові здатності, але досягають різних результатів через різне відношення до навчання;

– необхідно використовувати взаємне рецензування, при цьому відзначати достоїнства і недоліки, висловлюючи думки про оцінку;

– після рецензування робота повертається авторові, й учні самостійно аналізують свою роботу;

- пропонувати учневі із заниженою самооцінкою надавати допомогу іншому школяру, який слабше навчається ;
- необхідно включати ситуації, актуалізуючи самооцінку дитини, що ставлять перед нею завдання усвідомлення особливості своєї роботи, її сильних і слабких сторін і сприятливої спрямованості дитини на власні способи дії;
- бажано вводити зошити, у яких учні за спеціальною схемою роблять записи, аналізуючи й оцінюючи свою роботу на уроці, визначаючи міру засвоєння матеріалу, ступінь його складності, виділяючи найбільш важкі моменти роботи;
- пропонувати дітям самостійно оцінювати класні й домашні завдання до того, як віддати на перевірку вчителю, після оцінювання роботи учителем, необхідно обговорювати випадки розбіжності оцінок;
- необхідно використовувати похвалу у роботі з дітьми, що мають занижену самооцінку [1, с .27-30].

Отже, оцінна діяльність є обов'язковим компонентом у структурі навчально пізнавальної діяльності, без якого неможливе просування учня шляхом оволодіння комплексом знань і умінь з предмета.

Список використаних джерел

1. Бабаян Ю.О., Тимченко Н.А. URL : http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/7_23.pdf
2. Дичківська І.М Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Дячук П.В. Формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності : монографія. Умань: П.П. Жовтий О.О., 2016. 210с. URL : <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6444/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.PDF>
4. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис...д-ра пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2011. 467 с.
5. Масюк О. М. Формування оцінної діяльності молодших школярів у процесі навчання : дис... канд. пед. наук. 13.00.09 Харків, 2005. 286 с.
6. Особливості розвитку самооцінки у молодшому шкільному віці URL : <http://surl.li/dbzzbz>
7. Самооцінка учня / упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О. Главник. – Київ: Главник, 2004. 315с.
8. Формування самооцінки молодших школярів в умовах спільної навчальної діяльності UPL : https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6501/1/educ_2023_063.pdf

**Дидактичні картки для роботи в парах і групах
у початкових класах
Українська мова
3 клас**

Тема: «Антоніми»

Вид роботи: робота в парі «Учитель - учень» (є завдання- пастка)

Інструкція:

1. Працюємо в парі.
2. Один учень виконує завдання № 1, другий – № 2.
3. Прочитайте слова в стовпчиках. Вставте пропущені літери.
4. Читаємо слово з I стовпчика та добираємо до нього відповідний антонім з II стовпчика.
5. Дібрані слова з'єднайте лінією.
6. Один виконує, другий перевіряє (взаємоперевірка).
7. виправте помилки, якщо вони є.
8. Оцініть роботу один одного.

№ 1		№ 2	
<i>Писав(ла)</i>		<i>Писав(ла).....</i>	
Сумна	Чужий	В...ликий	Руйнує
Ва...кі	В...села	Дарує	Злий
Спускатися	Л...гкі	Добрий	Біль
Рідний	Підніматися	Посіяли	Рі...кий
В...селий	Радісні	Викотився	Заб...рає
Гострий	Холодний	Будує	Зібрали
Старий	Молодий	Густий	Мален...кий
Гарячий	Тупий	Смуток	Закотився
<i>Перевіряв(ла) _____</i>		<i>Перевіряв(ла) _____</i>	
<i>Оцінювання</i>		<i>Оцінювання</i>	

Примітка: П – правильність

**Українська мова
2 клас**

Тема: «Написання слів з буквосполученнями «дж, дз»

Вид роботи: робота в парі «Взаємоперевірка»

Інструкція:

1. Працюймо в парі. Кожен обирає завдання.
2. Виберіть з дужок потрібне буквосполучення і обведіть його олівцем.

3. Починайте працювати одночасно.
4. Надайте один одному потрібну допомогу.

№ 1		№ 2	
<i>Писав(ла)</i> _____		<i>Писав(ла)</i> _____	
1. ... ерело	(дж; дз)	1. ...юркоче	(дж; дз)
2. хо ... у	(дж; дз)	2. ... ерельце	(дж; дз)
3. кукуру ... а	(дж; дз)	3. ге...ь	(дж; дз)
4. ... еркало	(дж; дз)	4. ...мелик	(дж; дз)
5. ... міль	(дж; дз)	5. ... еркальний	(дж; дз)
6. ... ьоб	(дж; дз)	6. ... воник	(дж; дз)
7. ... ига	(дж; дз)	7. си у	(дж; дз)
8. са ...ати	(дж; дз)	8. ... юрчить	(дж; дз)
9. ... вінок	(дж; дз)	9. ... енькає	(дж; дз)
10. б ...ола	(дж; дз)	10. гу ...ик	(дж; дз)
Перевіряв _____ Оціни роботу: П		Перевіряв _____ Оціни роботу: П	

5. Після закінчення роботи оцініть завдання один одного.
- Примітка: П – правильність*

Українська мова 3 клас

Тема: «Правопис слів з ненаголошеними е – и »

Вид роботи: робота в парах «Учитель-учень»

Інструкція:

1. Працюймо в парі. Один учень виконує завдання № 1, другий – № 2.
2. Один виконує, другий перевіряє.
3. Поміркуйте, які літери треба вставити в кожному слові.
4. Виберіть потрібну літеру в дужках і обведіть її олівцем.
5. Перевірте роботи один одного.
6. Виправте помилки, якщо вони є.
7. Оцініть завдання один одного.

№1			№2		
1.	Сон_чко	(е, и)	1.	Пш_ниця	(е, и)
2.	Велос_пед	(е, и)	2.	В_сло	(е, и)

3.	Пш_ниця	(е, и)	3.	З_млею	(е, и)
4.	Ск_дати	(е, и)	4.	Кр_жана	(е, и)
5.	П_сьмовий	(е, и)	5.	Зат_шок	(е, и)
6.	Інд_чата	(е, и)	6.	С_нець	(е, и)
7.	Т_гриця	(е, и)	7.	Кр_латий	(е, и)
8.	Ж_вий	(е, и)	8.	Гр_бочок	(е, и)
9.	Тр_вога	(е, и)	9.	Кр_шити	(е, и)
10.	З_рнятка	(е, и)	10.	Б_рези	(е, и)
Писав(ла) _____			Писав(ла) _____		
Перевіряв(ла) _____ Оціни роботу:			Перевіряв(ла) _____ Оціни роботу:		
П			П		

Примітка: П – правильність

Українська мова

2 клас

Тема: «Типи речень за метою висловлювання»

Вид роботи: робота в групах «Вулик»

Інструкція:

1. Об'єднайтесь в групи по 4 учні.
2. Кожен оберіть своє завдання.
3. Визначте тип речення за метою висловлювання.
4. Домовтесь, хто кого буде перевіряти.
5. Погодуйте свої міркування один з одним.
6. Виправте помилки, якщо вони є.
7. Коли закінчите роботу, оцініть один одного.

№1			№2		
Писав(ла) _____			Писав(ла) _____		
1.	Коло хати розцвів мак.	Розповідне Питальне Спонукальне	1	Зелений огірочок виповз із грядки на стежку.	Розповідне Питальне Спонукальне
2.	Чому восени ліс сумний?	Розповідне Питальне Спонукальне	2	А що це ти робиш, лисичко -сестричко?	Розповідне Питальне Спонукальне
3.	Люди, саджайте ліси!	Розповідне Питальне Спонукальне	3	Навчіть мене стрибати на скакалці.	Розповідне Питальне Спонукальне

4.	Пухнастий сніг падає на землю.	Розповідне Питальне Спонукальне	4	Ходімо в гості до бабусі.	Розповідне Питальне Спонукальне
<i>Перевіряв(ла)</i> _____ Оціни роботу:			<i>Перевіряв(ла)</i> _____ Оціни роботу:		
П I			П I		

<i>№3</i>			<i>№4</i>		
<i>Писав(ла)</i> _____			<i>Писав(ла)</i> _____		
1.	По Дніпру пливуть пароплави.	Розповідне Питальне Спонукальне	1.	До криниці веде широка стежка.	Розповідне Питальне Спонукальне
2.	Де зимує білочка?	Розповідне Питальне Спонукальне	2.	Доню, принеси, будь ласка, водички.	Розповідне Питальне Спонукальне
3.	У сутінках білють айстри.	Розповідне Питальне Спонукальне	3.	Діти, не рвіть квіти в лісі.	Розповідне Питальне Спонукальне
4.	Ходімо з лижами на гірку.	Розповідне Питальне Спонукальне	4.	Хто такий шовкопряд?	Розповідне Питальне Спонукальне
<i>Перевіряв(ла)</i> _____ Оціни роботу:			<i>Перевіряв(ла)</i> _____ Оціни роботу:		
П I			П I		

Примітка: П – правильність

Українська мова

2 клас

Тема: «Правопис слів з вивченими орфограмами»

Вид роботи: робота в групах «Естафета»

Інструкція:

1. Об'єднайтесь в групи по 4 учні.

2. Розподіліть між собою послідовність виконання завдання.

3. Кожен учасник групи вибирає одне речення і виправляє в ньому

помилки.

4. Виправляти помилки в реченні за правилом «Один учень виконує – троє перевіряють».

Знайдіть в тексті помилки і виправте їх:
<i>Гарно навесні влісі. дерева одягли зелене вбраня. Звінко співають птахи. Весело перелітають зоднієї квітки на іншу метелики.</i>
Усього 6 помилок

5. Оцініть виконане спільне завдання на «лінійці» оцінювання.

П	Л

Примітка: П – правильність; Л – легкість

Українська мова

3 клас

Тема: «Фразеологізми»

Вид роботи: **робота в групах «Естафета»**

Інструкція:

1. Об'єднайтесь в групи по 4 учні.
2. Розподіліть між собою послідовність виконання завдання.
3. Прочитайте кожен своє завдання. Обведіть кружечком правильне написання слова.
4. Замініть підкреслені слова фразеологізмами з довідки.
5. Запишіть утворені речення.
6. Один учень виконує завдання – троє перевіряють.
7. Виправляйте помилки один одного, якщо вони є.

Виконували роботу:

1 завдання: _____

2 завдання: _____

3 завдання: _____

4 завдання: _____

1). Вчит (е,и)лька наказала дітям запам (' , /) ятати, що не слід близ(ь, /)ко підходити до кр (и, е)ниці.

2). Всі зауваже(н,нн)я і поради (м, М)аксимко слухав н(е,и)уважно.

3). Т(е, и)тянко, час працювати, годі ро(з, с)мовляти.

4). Оленка так набігалас(ь, /) за день, що за в(е, и)черею почала засинати.

Довідка: клювати носом, зарубати собі на носі, теревені правити, краєм вуха.

8. Оцініть виконану роботу на «лінієчках» оцінювання.

№ 1	№ 2	№ 3	№ 4
П	П	П	П

Примітка: П – правильність

Українська мова

3 клас

Тема: Робота над текстом

Вид роботи: робота в групі «Учнівська рада»

Інструкція:

1. Об'єднайтеся в групи по 4 учні.

2. Кожен читає подані речення та пропонує пронумерувати їх так, щоб утворився зв'язний текст.

3. У разі різних варіантів нумерації речень, обговоріть усі варіанти та наведіть докази.

4. У разі згоди всіх учасників групи між собою, поставте відповідний номер в квадратик.

5. Доберіть до тексту заголовок. Запишіть його.

6. Оберіть доповідача, який буде презентувати класу вашу роботу.

7. Презентуйте роботу перед класом.

-
- Він зупинився біля дівчинки, ніби благав про допомогу.
 - Це трапилося влітку.
 - У лелеки було перебите крило.
 - Птах ішов просто до неї.
 - Марійка збирала лікарські рослини.
 - Дівчинка зрозуміла, що лелеку потрібно віднести до лікарні.
 - Раптом вона побачила лелеку.

Лист самооцінки:

		1 уч.	2 уч.	3 уч.	4 уч.
1.	Я брав/ла активну участь у роботі групи				
2.	Я вносив/ла вдалі пропозиції, які врахувала група				
3.	Я вдало узагальнював/ала думки інших і просував/ала роботу групи вперед				
4.	Я доповідав/ла класу про результати групової роботи				
5.	Я надавав/ла підтримку іншим членам групи, заохочував/ла їх до роботи				

Математика

2 клас

Тема: Табличне множення

Вид роботи: робота в парах «Взаємоперевірка»

Інструкція:

1. Працюємо в парі. Оберіть завдання.
2. Працюйте одночасно. Виконуйте кожен своє завдання.

3. Перевірте чи правильно обчисленні приклади. Виправте помилки.
4. Коли закінчите виконувати роботу, обміняйтеся завданнями і перевірте їх.
5. Оцініть роботу один одного.

Виправ помилки		Виправ помилки	
№ 1		№ 2	
Писав(ла) _____		Писав(ла) _____	
1.	$6 \times 4 = 24$	1.	$8 \times 3 = 24$
2.	$5 \times 8 = 48$	2.	$9 \times 6 = 54$
3.	$9 \times 4 = 34$	3.	$3 \times 7 = 27$
4.	$8 \times 2 = 16$	4.	$9 \times 5 = 40$
5.	$4 \times 4 = 20$	5.	$8 \times 6 = 46$
6.	$3 \times 9 = 27$	6.	$5 \times 4 = 20$
7.	$6 \times 5 = 30$	7.	$7 \times 7 = 41$
8.	$8 \times 6 = 48$	8.	$9 \times 9 = 81$
Перевірів(ла) _____ Кількість помилок _____ Оцінювання: П		Перевірів(ла) _____ Кількість помилок _____ Оцінювання: П	

Примітка: П – правильність

Математика

2 клас

Тема: Таблиця множення числа 4

Вид роботи: робота в парі «Учитель – учень»

Інструкція:

1. Працюймо в парі. Оберіть завдання.
2. Заповніть пропуски, щоб утворились правильні рівності.
3. Один виконує завдання – другий перевіряє.
4. Виправте помилки, якщо вони є.
5. Оцініть роботу один одного.

№ 1		№ 2	
Писав(ла) _____		Писав(ла) _____	
1.	$4 \times \square = 16$	1.	$\square \times 4 = 12$
2.	$2 \times \square = 8$	2.	$\square \times 4 = 36$

3.	$\square \times 4 = 30$	3.	$4 \times \square = 8$
4.	$\square \times 4 = 45$	4.	$4 \times \square = 28$
5.	$5 \times 4 = \square 0$	5.	$6 \times 4 = \square 4$
6.	$4 \times 3 = 1\square$	6.	$4 \times 8 = 4\square$
7.	$\square \times 4 = \square 6$	7.	$\square \times 4 = \square 6$
8.	$4 \times \square = 3\square$	8.	$\square \times 4 = \square 0$
Перевіряв(ла) _____		Перевіряв(ла) _____	
Кількість помилок _____		Кількість помилок _____	
П Л		П Л	

Примітка: П – правильність; Л – легкість

Математика

3 клас

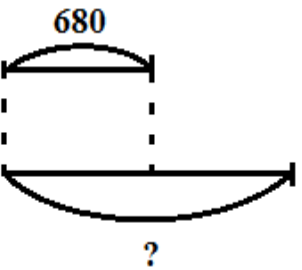
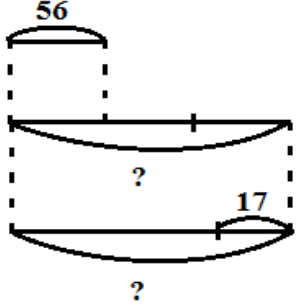
Тема: Робота над задачами

Вид роботи: робота в групах «Вулик»

Інструкція:

1. Об'єднайтеся в групи.
2. Кожен читає задачу, схему і розв'язання задачі.
3. Визначте чи правильно складені до задачі схема і розв'язання.
4. У разі різних думок, обговоріть свої варіанти й аргументуйте свою відповідь.
5. У разі згоди всіх учасників групи між собою, виправте помилки, або поставте «+», якщо все правильно.
6. Оберіть доповідача, який презентує класу групову роботу.
7. Презентуйте виконані завдання перед класом.

Задача № 1	Задача № 2
В один магазин привезли 680 кг картоплі, а в другій – вдвічі більше. Скільки всього кг картоплі привезли в два магазину?	На одній стоянці знаходиться 56 машин, на другій – вдвічі більше, а на третій – на 17 машин більше, ніж на другій. Скільки всього машин знаходиться на трьох стоянках?

Схема	Схема
1-й спосіб 1) $680 \times 2 = 1360$ (кг) 2) $680 + 680 = 1360$ (кг)	1-й спосіб 1) $56 \times 2 = 112$ (м.) 2) $112 - 17 = 95$ (м.) 3) $56 + 112 + 95 = 278$ (м.)
2-й спосіб 1) $1 + 2 = 3$ (част.) 2) $680 \times 3 = 2040$ (уч.)	2-й спосіб 1) $1 + 2 + 2 = 5$ (част.) 2) $56 \times 5 = 280$ (м.) 3) $280 + 17 = 297$ (м.)
<i>Відповідь: всього в два магазину привезли 2040 кг картоплі.</i>	<i>Відповідь: на трьох стоянках знаходиться 297 машин.</i>

8. Оцініть виконану роботу в таблиці самооцінювання (обведіть потрібну літеру або доповніть речення).

Ми завжди переконуємося, що всі розуміють завдання	3 Ч Н
Ми вислухали ідеї та думки інших	3 Ч Н
Ми були терпеливі, коли пояснювали найскладніші частини завдання іншим членам групи	3 Ч Н
Нашим найбільшим успіхом було _____	
Наступного разу ми _____	

Примітка: 3 – завжди; Ч – часто; Н – ніколи.

3 клас

Тема: Робота над задачею

Вид роботи: робота в групах «Естафета»

Інструкція:

1. Об'єднайтеся в групи.
2. Розподіліть, хто яке завдання буде виконувати.
3. Один учень виконує завдання – троє його перевіряють.
4. Надайте один одному необхідну допомогу.
5. У разі незгоди з думкою товариша, наведіть свої докази і виправте помилку.

Розв'яжіть задачу

У чотирьох ящиках було 24 кг апельсинів. Скільки кг апельсинів у 8 таких ящиках?

№1 Накресли схему до задачі	№3 Розв'яжіть задачу виразом
№2 Розв'яжіть задачу по діях	№4 Складіть обернену задачу і запишіть її

6. Оцініть виконану роботу на «лінієчках» оцінювання.

№ 1	№ 2	№ 3	№ 4
П	П	П	П

Примітка: П – правильність

Читання 2 клас

Тема: **Леся Українка «Вечірня година»**

Вид роботи: **робота в парах**

Інструкція:

1. Прочитайте вірш Лесі Українки «Вечірня година».
2. Пригадайте, які секрети має вірш.
3. Заповніть таблицю.

Настрій	Виберіть із вірша рядочки, які ви прочитаєте сумно і ті, які прочитаєте радісно.
Ритм	1. Поділіть на склади слова 1 і 2 рядочків вірша. 2. Приготуйтеся простукати ритм цих рядочків
	Доберіть з вірша слова, що римуються.

-----/ -----//	В кінці кожного рядочка поставте паузи, приготуйтеся до виразного читання вірша.
Художні засоби	Які картини змалює автор у своєму вірші? Які малюнки відповідають змісту?

[2]

4. Оцініть виконане завдання на «лінієчках» оцінювання.

П	Л ·

Примітка: П – правильність; Л – легкість.

Читання

2 клас

Тема : В.О. Сухомлинський «Весняний вітер»

Вид роботи: робота в групах

Інструкція:

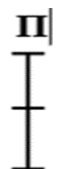

1. Прочитайте казку В.О. Сухомлинського «Весняний вітер».
2. Пригадайте, які секрети має казка.
3. Заповніть таблицю.
4. Приготуйтеся презентувати свою роботу перед класом.

«Бабуся»	Подумайте, яку частину тексту ви будете читати радісно, яку – здивовано, яку – захоплено, яку – із задоволенням.
«Кубики»	Підкресліть жовтим олівцем початок казки (з чого все почалось), синім олівцем – основну частину (що відбувалось), зеленим – кінцівку (чим все закінчилось).
«Герої казки»	Запишіть, хто головний герой казки. Чи є у нього помічник?
«Казкова скринька»	Знайдіть і підкресліть в тексті казкові слова, які допомагають нам краще уявити і зрозуміти казку.
«Мораль (чому навчає)»	Подумайте, чому нас навчає ця казка?

[2.]

5. Оцініть виконане завдання на «лінієчках» оцінювання.

Примітка: П – правильність; Л – легкість.

Читання

2 клас

Тема: Спиридон Вангелі «Діди Морози»

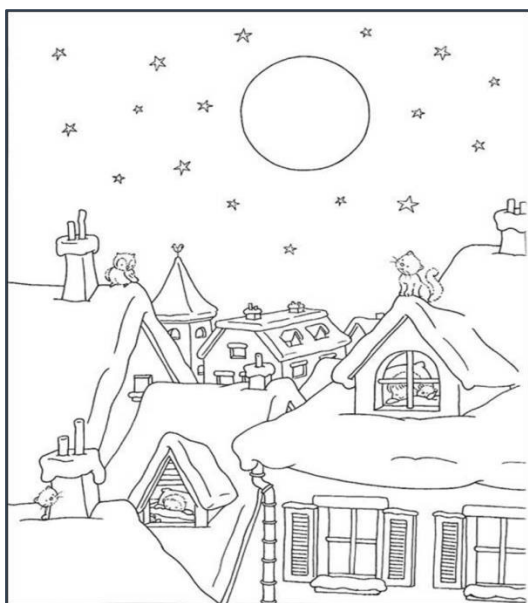
Вид роботи: робота в групі «Вулик»

Інструкція:

1. Перечитайте казку Спиридона Вангелі «Діди Морози».

2. Розподіліть між собою, хто який малюнок буде підписувати.

3. По черзі підпишіть рядочками з тексту кожен свій малюнок.

Читання

2 клас

Тема: Іван Сенченко «Мандрівна квіточка»

Вид роботи: робота в групі «Булик»

Інструкція:

1) Перечитайте оповідання І. Сенченка «Мандрівна квіточка».

2) Встановіть послідовність подій, які відбувались в казці.

3) Пронумеруйте речення.

Вранці Катруся вийшла надвір і побачила квіточку на іншому місці.

Мама пояснила дівчинці, що квіти не ходять.

Війнув вітерець і на дівчинку впала червона пелюсточка.

Дівчинка хоче, щоб квіточки ходили, як люди.

Увечері Катруся гуляла в саду і побачила червону квіточку.

4) Намалюйте малюнок до оповідання.

Читання

2 клас

Тема: «Не силою, а розумом» (білоруська народна казка)

Інструкція:

1. Об'єднайтесь в групи.
2. Пригадайте «секрети» казки.
3. Перечитайте білоруську народну казку «Не силою, а розумом».
4. Заповніть таблицю.
5. Приготуйтеся презентувати свою роботу перед класом.

Назва казки	Напишіть
Вид казки (про тварин чи про людей)	Напишіть
Головні герої	Напишіть
Характеристика героїв: Чоловік Ведмідь	Прочитайте слова, які описують характер героїв. Обведіть зеленим кольором слова, які описують характер Ведмеда, а жовтим кольором – що описують характер Чоловіка. <i>Ледачий, боягузливий, сміливий, хитрий, працьовитий, наполегливий, кмітливий, розумний, винахідливий.</i>
Мораль казки (чому навчає)	Оберіть правильну відповідь: <i>1) Навчає не боятися ведмедів.</i> <i>2) Навчає, що з будь – якої ситуації можна знайти вихід.</i> <i>3) Навчає вирішувати конфлікти, використовуючи свій розум.</i>

Читання
2 клас

*Тема: «Лисичка і журавель»
(українська народна казка)*

Вид роботи: робота в групі

Інструкція:

1. Об'єднайтеся в групи.
2. Пригадайте «секрети» казки.
3. Перечитайте українську народну казку

«Лисичка та журавель».

4. Оберіть завдання для групи.
5. Приготуйтеся презентувати свою роботу.

6. Оцініть виконану роботу в кожній групі в таблиці самооцінювання (поставте “+” у відповідному рядку).

		1 уч.	2 уч.	3 уч.	4 уч.
1.	Я брав/ла активну участь у роботі групи				
2.	Я вносив/ла вдалі пропозиції, які врахувала група				
3.	Я вдало узагальнював/ала думки інших і просував/ала роботу групи вперед				
4.	Я доповідав/ла класу про результати групової роботи				
5.	Я надавав/ла підтримку іншим членам групи, заохочував/ла їх до роботи				

Група № 1

Заповніть таблицю:

Назва казки	
Народна чи авторська	
Вид казки (про тварин чи про людей)	
Події, які відбуваються в казці (реальні чи вигадані)	
Характеристика героїв: <i>Лисичка (яка?)</i>	

<i>Журавель (який?)</i>	
Мораль казки (чому навчає)	

Група №2

Дайте відповіді на запитання:

1) Якими ви уявляєте кожного героя казки «Лисичка та Журавель»?

Лисичка _____

Журавель _____

2) Про що розповідає ця казка? Напишіть.

3) Які події відбуваються в цій казці: реальні чи вигадані?

4) Чи можуть такі події трапитись з людьми?

5) Чому навчає нас казка «Лисичка і Журавель»?

Група № 3

1) Знайдіть в казці ті слова і вирази, що характеризують Лисичку та Журавля.

2) Впишіть в таблицю ті слова і вирази, що ви знайшли.

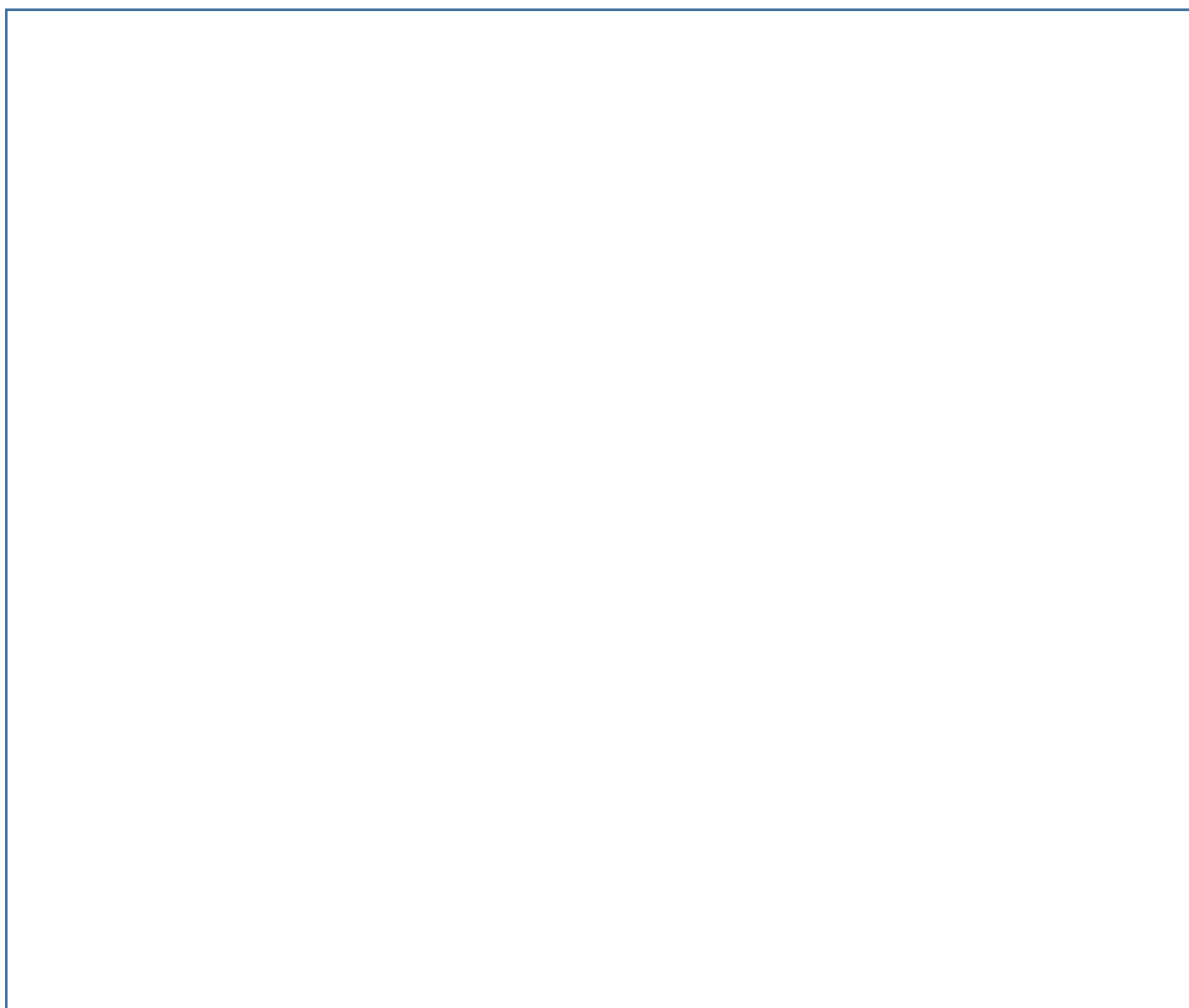
3) Зробіть висновок про те, якою зображено Лисичку, а яким - Журавля.

Характер Лисички	Характер Журавля
Нещира _____ _____ _____	Вдумливий _____ _____
Байдужа _____ _____ _____	Має почуття власної гідності _____ _____
Зневажлива до інших _____ _____ _____	Справедливий _____ _____ _____

Група №4

1) Уявіть собі , що було б, якби Журавель пригощав Лисичку не з глечика, а з тарілки? Чи змінився б тоді кінець казки?

2) Напишіть, або намалюйте те, що ви уявили....

Група №5

1) Знайдіть прислів'я, які виражають головну думку казки «Лисичка та Журавель».

2) Позначте ці прислів'я «+».

Брехун бреше, а дурень віри йме.

Всякий ласий на чужі ковбаси.

Не хитруй: натрапиш на хитрішого.

Слова ласкаві, та думки лукаві.

З других сміявся, а сам в біду попався.

1) Намалюйте малюнок до казки.

Читання 2 клас

Тема: Г.Коваль «Осінь»

Вид роботи: робота в парах

Інструкція:

- 1) Прочитайте вірш Г.Ковалю «Осінь».
- 2) Пронумеруйте малюнки відповідно до подій, які відбуваються в тексті.
- 3) Підпишіть малюнки рядочками з вірша.

<https://www.048.ua/afisha/5683/nikolaj-ovsejko-zivopis> [7]

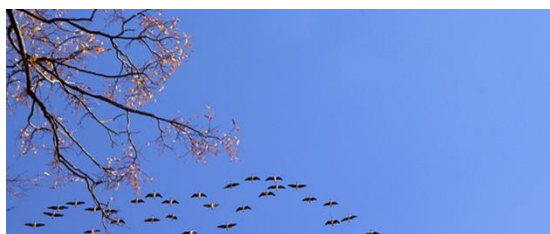
https://dovidka.biz.ua/tvir-opis-kalini/#google_vignette [11]

<https://dzerkalo.media/news/zolotimi-stejkami-dovbusha-osinniy-fotozvit-z-riznobarvnogo-yaremche> [3]

<https://www.unian.net/pogoda/news/babe-let-2022-koqda-nastupit-prognoz-narodnoao-sinoptika-11981913.html> [9]

<https://nbu4kids.wordpress.com/2012/04/06/%D0%BB%D0%B5%D1%82%D1%8F%D1%82%D1%8C-%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96/> [6]

Читання
2 клас

Тема: О.Буцень «Айстри»

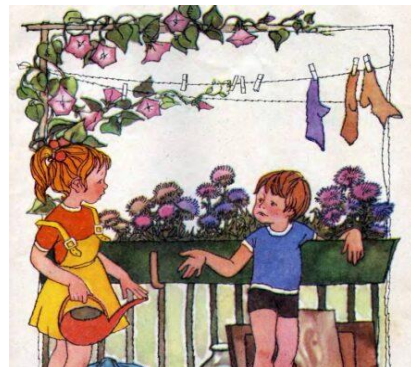
Вид роботи: робота в парах

Інструкція:

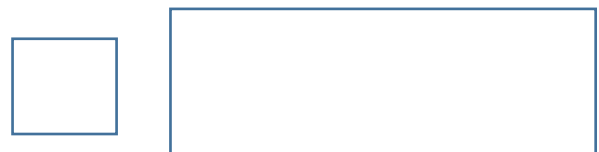
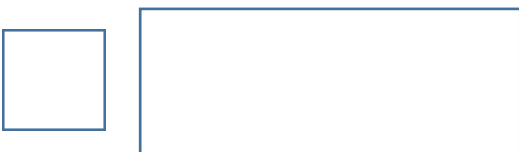
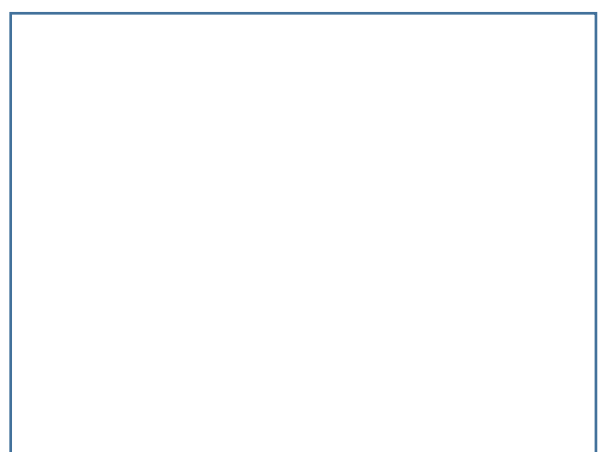
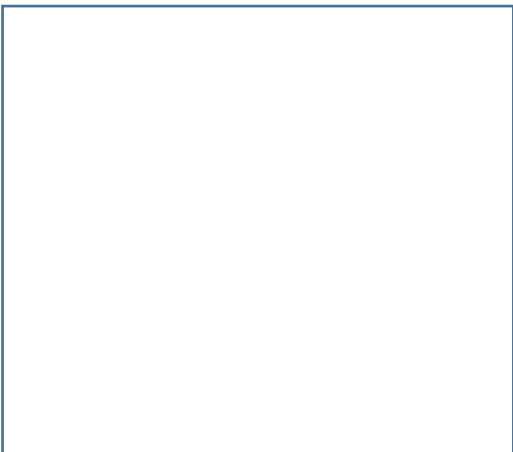
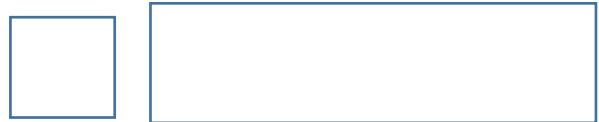
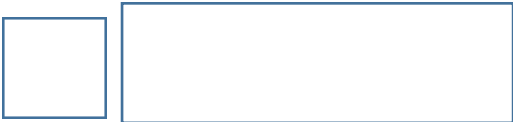
- 1) Перечитайте оповідання О.Буценя «Айстри».
- 2) Пронумеруйте малюнки відповідно до подій, які відбуваються в оповіданні.
- 3) Підпишіть малюнки рядочками з оповідання.
- 4) Які ще малюнки можна намалювати до цього оповідання?
- 5) Намалюйте малюнки в порожніх квадратах. Підпишіть їх.

<http://cvetochki.net/scope/nazvaniya-osennikh-tsvetov-vsya-rozkosh-ukhodyashchego-leta.html> [8]

https://xn--80aaukc.xn--i1amh/tak_chi_ne_tak3.html#google_vignette [6]

Читання

2 клас

Тема: **О. Єфімов «Казка на сцені»**

Вид роботи: **робота в групах (характеристика героя)**

Інструкція:

1) Об'єднайтесь в групи.

2) Перечитайте оповідання О. Єфімова «Казка на сцені».

3) Дайте відповіді на питання.

1. Знайдіть в тексті слова, які розповідають про те, якою ми вперше побачили Марину.

2. Знайдіть і запишіть, як Марина сама себе характеризує.

3. Знайдіть і запишіть, якою Марину показує нам автор.

4. Напишіть, або намалюйте, якою ви уявляєте Марину.

Читання

2 клас

Тема: «Лисичка та Журавель» (українська народна казка)

Вид роботи: робота в групах

Інструкція:

1. Пригадайте українські народні казки «Лисичка та Журавель» і «Рукавичка».
2. Поміркуйте, що спільного мають ці казки і чим вони відрізняються.
3. Запишіть свої думки в таблицю.
4. Презентуйте свою роботу перед класом.

	https://worldinbooks.com.ua/analiz-tvoru/lynychka-i-zhuravel-analiz-kazky-pasport-skorocheno/ [4]	https://vseosvita.ua/library/embed/01000qj-b286.doc.html [10]
Назва казки		
Головні герої		
Вид казки (про людей чи про тварин)		
Частини казки	1. Зачин (з чого все почалося)2. Основна частина (які події відбувались)3. Кінцівка (чим все закінчилось)	1. Зачин (з чого все почалося)2. Основна частина (які події відбувались)3. Кінцівка (чим все закінчилось)
Мораль казки (чому навчає)		

Список використаних джерел

1. Дитячі книги з малюнками українською: https://xn--80aaukc.xn--j1amh/tak_chi_ne_tak3.html#google_vignette
2. Живицька Л. В. Розвиток мовлення молодших школярів засобами новітніх технологій: навч.-метод. посіб. 2-е вид., перероб. та доп. Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2015. 160 с. [:https://drive.google.com/file/d/1auCRqQdsE5ggDqX5nu6iNkr1wUcZU5b0/view](https://drive.google.com/file/d/1auCRqQdsE5ggDqX5nu6iNkr1wUcZU5b0/view)
3. «Золотими» стежками Довбуша: <https://dzerkalo.media/news/zolotimi-stejkami-dovbusha-osinniy-fotozvit-z-riznobarvnogo-yaremche>
4. Казка «Лисичка і Журавель»: <https://worldinbooks.com.ua/analiz-tvoru/lysyhka-i-zhuravel-analiz-kazky-pasport-skorocheno/>
5. Коли українцям чекати бабине літо 2022: прогноз народного синоптика: <https://www.unian.net/pogoda/news/babe-leto-2022-kogda-nastupit-prognoz-narodnogo-sinoptika-11981913.html>
6. Маленький читайлик: <https://nbu4kids.wordpress.com/>
7. Микола Овсійко. Живопис: <https://www.048.ua/afisha/5683/nikolaj-ovsejko-zivopis>
8. Назви осінніх квітів: вся розкіш літа: <http://cvetochki.net/scope/nazvaniya-osennikh-tsvetov-vsya-roskosh-ukhodyashchego-leta.html>
9. Осінній ліс: <https://www.unian.net/pogoda/news/babe-leto-2022-kogda-nastupit-prognoz-narodnogo-sinoptika-11981913.html>
10. Сценарій новорічного свята «Рукавичка»: <https://vseosvita.ua/library/embed/01000rqj-b286.doc.html>
11. Твір-опис калини: https://dovidka.biz.ua/tvir-opis-kalini/#google_vignette

Відомості про авторів

ТИХОНОВА Наталія Георгіївна,

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»,
кандидат педагогічних наук*

СТУКАЛЕНКО Ольга Петрівна,

*вища кваліфікаційна категорія, старший учитель, учитель початкових
класів комунального закладу «Класична гімназія Кропивницької міської
ради» Кіровоградської області*

Навчальне співробітництво на уроках в початкових класах: робота в парах і групах

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 24.09.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж 100 прим.
Зам. № 445

КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика
Перспективна, 39/63, м. Кропивницький, 25006.